

7530_{УКР}

Д-Р ОЛЕКСАНДЕР СОКОЛИШИН

ІВАН ФРАНКО - ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ

БІБЛІОГРАФІЧНА РОЗВІДКА

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА В ЛОНДОНІ

1967

Відбитка з журналу «Визвольний Шлях»

---

*Printed in Great Britain by Ukrainian Publishers Limited
200 Liverpool Road, London, N.1.*

7530

Д-Р ОЛЕКСАНДЕР СОКОЛИШИН

ІВАН ФРАНКО - ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ

БІБЛІОГРАФІЧНА РОЗВІДКА

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА В ЛОНДОНІ

1967

III 5 (7 UKP) 5 7 Франко 1
+ III 5 (7 UKP) 5 4 Шевченк. 417

Відбитка з журналу *»Визвольний Шлях«*

З друкарні Української Видавничої Спілки в Лондоні
200 Liverpool Road, London, N.1.

Світова література мало знає таких випадків, що один визначний поет-письменник є одночасно дослідником, видавцем, перекладачем та послідовником, себто спадкоємцем і продовжувачем ідей та творчих традицій іншого визначного поета. А власне таким був Іван Франко, найвизначніший спадкоємець ідей великого Шевченка, послідовник його традицій в українській літературі.

Згідно з оцінкою наших літературознавців, критиків і бібліографів, Іван Франко розвинув культ і традиції Тараса Шевченка на західних областях України такою мірою, що вони стали соборним, всеукраїнським явищем. Шевченків культ еднав українську націю, штучно розшматовану нашими ворогами, і тепер еднає українців у вільному світі із земляками в Україні, доказом чого може бути й побудування пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні в 1964 році, відкриття якого відбулося в присутності стотисячної маси українських паломників, вірних ідеям і заповітам Тараса Шевченка.

Завдяки заходам УККА про Тараса Шевченка видано три урядові американські публікації, завдяки заходам КУК-у видано цілий його Кобзар англійською мовою у перекладах проф. Константина Андрусича і проф. В. Кіркконелля. Появилися англомовні переклади Шевченкових творів поетеси Віри Річ п. з. «Пісня з темряви» (Лондон, 1962) і розвідка «Шевченко зустрічає Америку» проф. Романа Смаль-Стоцького та інші. Отже, в англомовному світі наш геніяльний поет помалу здобуває йому належне місце.

Культ Шевченка на західних областях України проявлявся вже за життя Івана Франка, вірного продовжувача спадщини Великого Кобзаря України. Щоправда, «Шевченкові твори до його смерті знав у Галичині невеликий гурток людей», — пише проф. Богдан Загайкевич у своїй розвідці «Культ Шевченка в Галичині до першої світової війни», що була надрукована у Шевченківському збірнику (1962, стор. 254). Там теж сказано, що першу вістку про Т. Шевченка в Галичині подав Іван Вагилевич ще в 1848 році в часописі «Дневник рускій», що друкувався у Львові латинкою. Він подав тоді такі Шевченкові поеми: «Гайдамаки», «Тризна», «Гамалія» та відому в той час лише з рукопису поему «Кавказ».

Академік Михайло Возняк, відомий дослідник життя і творчості І. Франка, надрукував у журналі «Українська жизнь», що виходив у Москві (1914, ч. 3), цікаву статтю п. з. «Шевченко в Галицькій Україні», як подає С. Єфремов у своїй двотомовій «Історії українського письменства» (Київ-Ляйпціг, 1919, т. 2, стор. 42). У статті «Перший етап зацікавлення Шевченком у Галичині», надрукованій у львівській газеті «Вільна Україна» (3-го квітня 1946 р.), він твердить, що Маркіян Шашкевич, Яків Головацький та Іван Вагилевич були першими популяри-

зоторами творів Шевченка на початку 40-их років XIX-го століття. Він подає навіть бібліографію перших публікацій творів Т. Шевченка в Галичині, яка має особливу джерельну вартість для дослідів Шевченкіяни.

У журналі «Україна» (Київ, 1930, ч. 3-4, стор. 66-72) М. Возняк надрукував статтю «Шевченко і Галичина» («Слід зацікавлення Шевченка Галичиною в 1843 році»), в якій подає факти, що Шевченко читав «Русалку Дністрову» з 1837 року, що була видана т. зв. Руською трійцею (М. Шашкевичем, І. Вагилевичем і Я. Головацьким). Він покликається на листа П. Лукашевича до І. Вагилевича з 10-го жовтня (21. IX) 1843 року, в якому, між іншим, зазначено, що І. Вагилевич просив переслати йому в Галичину «Кобзар», «Гайдамаки» та інші твори Т. Шевченка. Це цінний документ про літературні зв'язки обидвох віток українських земель, що були розділені ворогами.

В альманасі «Галичина» Я. Головацького з 1845 року також зустрічаємо згадку про Т. Шевченка, як поета «особливого глибокого чуття», що має дар «прекрасного народного вислову і буйного відображення». В 1848 році Іван Вагилевич, член «Руської трійці» і редактор газети «Дневник руський», називає Шевченка «мучеником руської справи» і «мучеником справи руської вольности», а його твори оцінює, як твори, що «причинюються до взбудження духа національного» по всій Україні, що штучно розділена кордонами. У «Дневнику руським» за 1848 рік (ч. 5-7) він надрукував статтю «Замітки о руській літературі», у якій Шевченка подає як співавтора альманаху «Ластівка», виданого в Петербурзі 1841 р., автора «Чигиринського Кобзаря» з 1844 р., цілого ряду окремих поезій («Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Катерина», «Гайдамаки», «Гамалія», «Тризна») і згадує, що в рукописі є ще Шевченкова поема «Кавказ».

Коли в 1862-63 роках у Львові почав виходити літературно-громадський тижневик «Вечерниці», то в ньому друкувались і деякі Шевченкові поезії — «Гамалія», «Відьма», «Неофіти» та інші.

В 1867 році у Львові вийшов Шевченків «Кобзар», з яким познайомився і Іван Франко в 1868-69 роках. Шевченкові твори в 60-их роках минулого століття були відомі в Галичині з часописів «Вечерниці» та «Мети», а також петербурзької «Основи», і вони — як пише Олександр Барвінський у творі «Спомини з мого життя» (Львів, 1912, I частина, стор. 110-115) — добре надавалися для поширення «нашої народної ідеї».

Але найпростішим і найуспішнішим способом розповсюдження творів Шевченка в Галичині було переписування його Кобзаря, зокрема другого петербурзького видання, що появилася 1860 року коштом Семеренка. Переписуванням Шевченкових творів займалася українська студіююча молодь.

1867 року у Львові вийшов перший збірник Шевченкових творів п. з. «Поезії Тараса Шевченка» (в двох томах), накладом К. Сушкевича, з друкарні закладу ім. Оссолінських. В 1893-1898 роках Наукове Товариство ім. Т. Шевченка видало у Львові твори Шевченка у чотирьох томах за редакцією проф. Ом. Огоновського.

Академік Кирило Студинський твердить, що Шевченків «Кобзар» з 1840 року був відомий навіть Маркіянові Шашкевичеві.

Наші літературознавці та шевченкознавці доводять, що правдивий культ Тараса Шевченка почався в Галичині аж по його смерті. «Вперше повідомив українців у Галичині про смерть Тараса Шевченка київський студент-медик Володимир Бернатович, який у дорозі до Праги зупинився в березні 1861 року у Львові. Гість з Києва був запрошений поетом Володимиром Шашкевичем. Він розповів львівським літераторам про останні дні життя Шевченка. І ті збори невеликого гуртка львівських літераторів були першим відзначенням пам'яті Шевченка в Галичині»*.

Про смерть Т. Шевченка в Галичині довідалися з львівського часопису «Слово». 27-го березня 1861 року в цьому часописі згадується про смерть Шевченка, як «найбільшого пророка, маляра і співака-соловія України», 11-го травня цього ж року надруковано «Вспоминку про Т. Шевченка» з короткою його біографією і характеристикою творчості, а 30-го червня поміщено ширший опис похорону Т. Шевченка, що його написав Володимир Бернатович.

Власне ці згадки, як пише проф. Богдан Загайкевич, поклали тривкі основи під Шевченків культ у Галичині. В цьому ж «Слові» був надрукований і перший вірш у честь Шевченка п. з. «Співацька добраніч на скін Т. Шевченка», що його написав буковинський поет Юрій Федькович.

В Записках Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка (том 126-127, 1918) Т. Ревакович у своїх споминах «З початків поширення поезій Т. Шевченка в Галичині» подає багато цінного матеріалу про розвиток культу Шевченка на західноукраїнських землях, що мав і свій вплив на Івана Франка. Академік Михайло Возняк з'ясовує це питання в статті «Народини культу Шевченка в Галичині» (львівська «Неділя», ч. 11-12, 1911) та в статті «Шевченко і Галичина» (журнал «Україна», Київ, ч. 40, 1930). Композитор Анатоль Вахнянин пише про розвиток культу Шевченка в Галичині у своїм творі «Спомини з життя» (Львів, 1908). А найбільше спричинилося до поширення культу Т. Шевченка на західноукраїнських землях засноване в 1873 році Літературне Товариство ім. Т. Шевченка, що в 1892 році перетворилося на Наукове Товариство ім. Т. Шевченка й почало видавати свої «Записки», редакцію яких у 1895 році перебрав проф. Михайло Грушевський, притягнувши до співпраці ряд молодих науковців, в тому й Івана Франка.

Коли і хто зацікавив Івана Франка творчістю Тараса Шевченка, вичерпно подав нам великий дослідник спадщини Франка Михайло Возняк у своїй праці «З життя і творчості Івана Франка», що була видана для відзначення 100-річчя з дня народження поета (Київ, 1955).

---

*) «До культу Тараса Шевченка на західноукраїнських землях», «Визвольний Шлях», кн. III, 1964, стор. 310.

Там, у розвідці «Іван Франко в автобіографічних висловах» (стор. 3-32), є багато згадок про те, як проф. Іван Верхратський позичав молодому Франкові Шевченків «Кобзар» (львівське видання К. Сушкевича в двох томах, 1867), а Франко, як сам пише, вивчив його «майже всього напам'ять».

Син Івана Франка, Тарас, якого батько назвав, мабуть, іменем нашого національного генія Тараса, у своїх споминах про батька («Тарас Франко про батька», Київ, третє видання, 1966, стор. 72-78) надрукував статтю «Іван Франко про Шевченка». В тій статті читаємо:

«Про Шевченка Іван Франко написав найбільше. Про нього він писав не лише ґрунтовні статті, а й короткі влучні зауваги, розкидані в різноманітних розділах, часом призначених іншим письменникам. Шевченкові Франко присвятив понад 20 статей, біля 300 згадок. Шевченкового «Кобзаря» позичив Іванові Франкові тоді, коли той був у нижчій клясі Дрогобицької гімназії, Іван Верхратський, його учитель...» (стор. 72). «Франко передусім, ще як гімназіяльний учень, вивчив цілого «Кобзаря» напам'ять... Пізніше Франко береться за ґрунтовне дослідження творчості Шевченка... Франкові доводилось брати Шевченка в оборону, боротися проти фальсифікації і перекручень, добиватися повних видань «Кобзаря», самому працювати над ними, домагатися адекватних перекладів на інші мови тощо» (стор. 73).

Часто виступав Іван Франко зі словом на академіях і вечорах у честь Тараса Шевченка, називаючи його геніяльним поетом світового масштабу, який визначив українській поезії належне місце у світовій літературі, бо вона стала вже клясичною і світовою.

В цій же статті є й про початки Франкових досліджень творчості Шевченка: «Серію досліджень над Шевченком розпочав Франко роботою «Темне царство» 1881 р., в якій розглядає «Гайдамаки» і «Кавказ», потім, у 1889 р., пише «Передне слово до «Перебенді», пізніше 1890 р., аналізує «Тополю», «Наймичку» 1895 р., «Марію» 1913 року» (стор. 74).

Іван Франко навіть спростував фальшиві виводи П. Куліша з приводу Шевченкового «Послання: і мертвим, і живим, і ненародженим землякам», широко спопуляризував у Галичині Шевченкові твори і поклав наукові основи під Шевченкознавство в Україні, зокрема на західних областях. В 1907 році він видав навіть Шевченків «Кобзар».

Франко кількакратно змінював тему своєї дисертації для досягнення наукового ступеня доктора філософії. Спочатку він думав писати про політичну Шевченкову поезію і вибрав був навіть тему: «Перегляд дотеперішніх студій над Шевченком. Відзиви східньоукраїнські, галицькі». Брався відтворювати жіночі образи в творах Шевченка. З цієї праці Франка появилися були лише один розділ про жіночу долю в народних піснях та частина розвідки про поему Т. Шевченка «Марія» і «Женщина-мати в поемах Шевченка».

Перше видання «Кобзаря» Т. Шевченка І. Франко порівнює з появою перших пісень «Енеїди». Ще в 1878 році Франко ставив українській молоді Шевченка, «як зразок духового велетня, генія літератури», називав його «апостолом кращої долі України». Згідно з твердженням Франкового сина Тараса, Франкове життя щільно пов'язане з Шевченком і його творчістю. Шевченка він уважав за «духового вождя народу».

Щоправда, Франко розпочав свою літературну діяльність ще в нижчих класах гімназії і перші його вірші появилися 1874 року в журналі «Друг». В 1875 року він записався на філософічний факультет Львівського університету і вступив тоді до «Академічного кружка». В 1876 році в згаданому журналі появилася народною мовою оповідання Франка «Дністрянці», а в липні 1877 року поліція заарештувала членів редакції «Друга», між ними і Франка, оскаржуючи його за приналежність до таємних товариств і за соціалізм. Закиди ці були фальшиві, все ж таки Франко просидів у тюрмі дев'ять місяців. Але найгіршими були наслідки, бо тодішнє українське суспільство засудило Франка: його викинули з «Просвіти», йому заборонено приходити до «Бесіди» і т. п., отже, вчинено йому велику кривду, що Франко дуже переживав. Потім Франка арештували ще двічі: в Коломиї 1880 року, де він просидів у тюрмі три місяці, і у Львові 1889 року, де він просидів понад два місяці. Це п'ятно «засудженого» і «небезпечного» дуже пошкодило спробі Франка стати доцентом Львівського університету.

Арештування і переслідування Івана Франка дуже нагадують арештування і переслідування Тараса Шевченка, тому вони були такі близькі один одному. Їх творчість служить одній основній ідеї: пробудженню почуття національної свідомості нашої інтелігенції та пригнобленого українського села. «Я син селянина, — казав Франко на ювілеї з приводу його 25-річної літературної діяльності, — вигодований твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю свого життя тому простому народові».

Отже, не Михайло Драгоманів мав на Франка вплив, як пишуть тенденційно деякі дослідники, а наш національний геній Тарас Шевченко. Про М. Драгоманова Франко пише, що він був для нього не батьком, «а радше батогом, що без милосердя, не раз несправедливо, а завжди боляче цвигав мене».

За словами академіка Василя Щурата, Шевченко був єдиним письменником, що репрезентував тоді українську літературу за кордоном, як це слушно він писав у «Зорі» ще 1896 року. Не дивно ж, що Іван Франко високо цинив Тараса Шевченка і став продовжувачем його творчості. В. Щурат написав теж статтю «До історії культу Шевченка в Галичині», що була надрукована в «Історично-літературних дописах» львівського періодика «Світ» (1906, ч. 2, стор. 30) та ряд шевченкознавчих праць, серед яких слід згадати «З життя і творчості Тараса Шевченка», «Літературні начерки» і статтю «Галичина і Шевченко»,

що була надрукована в «Ділі» (10 березня 1914 р.). В цій статті він вказує на вплив Шевченка на літературу й літературну мову в Галичині.

Виростаючи на багатій традиції культу Т. Шевченка, Іван Франко вже в 1876 році, у 15-ті роковини смерті Шевченка, написав вірш «Тарас Шевченко», що був виголошений на декляматорсько-музичнім вечорі 11 березня 1876 р. у львівській ратушевій залі, влаштованому заходами Т-ва «Просвіти» і Т-ва ім. Т. Шевченка. Про цей вірш є згадка в жур. «Друг» (1876 р., ч. 6, стор. 96), на жаль, він не зберігся. В тому ж році Франко залишив нам цінну примітку до празького видання Шевченкового «Кобзаря» з 1876 року (див. Вол. Дорошенко: «Повне видання творів Т. Шевченка», Чикаго, 1961, т. XIV).

В той же час Франко пише також «Літературні письма, IV», які друкує у львівському «Друзі» (ч. 22, стор. 349-350, 1876). Тут він критикує невдалі наслідування поета Ісидора Пасічинського Тараса Шевченка.

В першому випуску «Літературної спадщини Івана Франка» (вид. Академії Наук УРСР, Київ, 1956, стор. 351-353) є поданий нарис Франкової статті «Жінчина-мати в поемах Шевченка» ще з 1880 року. На початку цієї статті Франко стверджує, що народи можна «означити з того, як той народ відноситься до жінчини в житті й у пісні». Найкращою оцінкою Шевченка як поета і людини, на думку Франка, є його тема жінки-матері, зневаженої в її найсвятіших почуттях, яка в горю і сльозах підіймається до найвищої моральної висоти і громадського ідеалу. Ідеал жінки у Шевченкових творах Франко бачить у «Марії», для нього це пророчий ідеал жінки-громадянки, «якому в пісні дорівнювати серед інших поетів є трудно». Франко був задумав розглянути питання жінки в українській літературі, ставлення Шевченка до жінки, проаналізувати його «Катерину», «Наймичку», «Неофіти» та «Марію». Не згадує Франко Шевченкової поеми «Слепая», бо вона появилася щойно 1886 р., поеми «Марина», що була вперше опублікована в петербурзькому «Кобзарі». Цього видання Іван Франко, мабуть, ще не мав.

У вересні 1881 року І. Франко в листі до І. Белея висловлює свої завваження до праці проф. Ом. Огоновського «Критично-естетичний погляд на декотрі поезії Тараса Шевченка», в якій він порушив Шевченкові «Послання», «Неофіти», «Тополю». Можна сказати, що Франко став правдивим оборонцем творчості та ідей Т. Шевченка, критикуючи навіть свого університетського професора Омеляна Огоновського. На розвідку проф. Ом. Огоновського про Шевченкових «Гайдамаків» з 1841 року, що була надрукована в кількох числах львівської «Правди» (за 1879 рік), а потім появилася окремою відбиткою, Іван Франко відповів критикою «Причинки до оцінення поезій Тараса Шевченка. І. Гайдамаки», що була надрукована в жур. «Світ» (1881 р., ч. 8-9, стор. 158-161). Про це писав він також у розвідці про Шевченкові поеми «Сон» і «Кавказ» п. з. «Темне царство», що була надрукована в тому ж журналі («Світ», ч. 11-12, стор. 195-199, 1881 рік, і ч. 1, стор. 221-224 за 1882 рік). Розвідку «Темне царство» потім видано окремо

для відзначення сотих роковин з дня народження Т. Шевченка (Львів, 1914 р., серія «Міжнародна бібліотека, ч. 14, стор. 48).

У згаданому вже виданні «Літературна спадщина Івана Франка» (том I) є згадка, що реферат Івана Франка п. з. «Женщина-мати в поемах Шевченка» на другому народному вічу 17 червня 1883 року прочитав Василь Нагірний. Як твердить Вол. Дорошенко («Спис творів Івана Франка», Львів, 1918), Іван Франко був написав вірш «В XXIII-ті роковини смерти Тараса Шевченка: Поклін Тобі, народних нужд співаче», який був видрукуваний на чотирьох нумерованих сторінках. Того ж року він написав і статтю «Обхід XXIII-их роковин смерти Т. Шевченка» (10 березня 1884 року у Львові), що була надрукована в «Зорі» (ч. 5, стор. 39-40, за підписом: Мирон).

В листі з 1885 року до польської газети «Край», що виходила в Петербурзі, Іван Франко згадує про Шевченка, щоб подати про нього правдиві інформації польському суспільству. Франко високо оцінив чеську поетесу Ружену Єсенську (1863-1940), що переклала на чеську мову 28 поезій Шевченка і видала їх окремою збіркою. Він добре знав велике значення перекладів творів Шевченка на чужі мови й навіть сам перекладав Шевченкові поезії на мову німецьку.

З приводу листа Миколи Костомарова з 1860 року до видавця «Колокола», в якому спростовано деякі твердження того російського періодичного видання О. Герцена щодо арешту й заслання Тараса Шевченка в 1847 році*, Іван Франко відгукнувся також в обороні Шевченка в «Зорі» (ч. 19, стор. 227-228, 1885).

Коли в 1886 році на всіх українських землях урочисто відзначувалося 25-ті роковини з дня смерті Т. Шевченка, Франко написав про ті роковини кілька згадок, між ними: «В 25-ті роковини смерті Т. Шевченка» (поезія, «Зоря», ч. 6, 1886). На видруковану в «Київській старині» (ч. 6, стор. 307-308, 1886) Шевченкову поему російською мовою «Слепая» п. з. «Неизданные произведения Т. Г. Шевченка», Франко написав у «Зорі» (ч. 12, 1886) замітку: «Новонайдені твори Т. Шевченка». Того ж року він написав кілька згадок про Т. Шевченка в німецьких газетах та журналах, переклад яких на українську мову був друкований у «Зорі». В 1886 році в «Зорі» друковано такі Франкові матеріяли про Шевченка: Про арештування Кирило-Методіївців, а зокрема Шевченка (переклад з авгсбурзького часопису «Allgemeine Zeitung», «Зоря», ч. 6); в тому ж самому числі є ще Франків переклад другої згадки про Шевченка із «Slavische Jahrbücher» з 1843 року. Це була перша вістка про Шевченка за кордоном, зокрема про його поему «Гайдамаки», що появилася у Ляйпцігу. В тім же журналі (ч. 4, стор. 102-103) вміщено Франкову статтю «Шевченко героєм польської революційної легенди», а також (стор. 104) його згадку про «Концерт у 25-ті роковини смерті Тараса Шевченка...», що відбувся 13 березня 1886 року в залі Народного Дому у Львові. В чергових числах «Зорі»

---

*) Цей лист був надрукований з передмовою М. Драгоманова в Женевському журналі «Громада» (ч. 9, 1885).

(чч. 7 і 8) надруковано статтю Івана Франка п. з. «Йосиф Богдан Залеський — Очерки з історії сучасних слов'янських літератур», в якій він заперечує критичні погляди автора щодо певної частини поетичної творчості Шевченка. В ч. 15-16 «Зорі» надрукована Франкова згадка про «Стереотипове видання Кобзаря Т. Шевченка» в Женеві (1881 р.).

Крім цього, в 1886 році «Зоря» присвятила пам'яті Т. Шевченка спеціальне число, в якому І. Франко помістив кілька своїх цінних бібліографічних записок, що були невідомі дослідникові бібліографії Шевченка і Франка Володимирові Дорошенкові. Про збирання матеріалів до цього ювілейного числа свідчить лист І. Франка до О. Ф. Хоружинської з 14. 2. 1886 р.

В 1887 році Маріян Здоховський (псевдо: М. Урсин) у своїх «Очерках із психології слов'янського племені» (1887, стор. 221) порушив у розділі «Шевченко і Гоголь» Шевченків месіанізм (поєми «Наймичка», «Відьма», «Гайдамаки» і «Неофіти») і подав його бібліографію у своїй інтерпретації. У зв'язку з цим Франко написав статтю «Т. Шевченко в освітленні п. Урсина», що була надрукована в додатку до петербурзького тижневика «Край» (ч. 52, 1888 р.) латинкою, підписана псевдонімом «Тарас». Наступна Франкова стаття була відгуком на працю Н. Дашкевича «Отзыв о сочинение г. Петрова: Очерки по истории украинской литературы XIX столетия» (СПБ, 1888), в якій з'ясовано світове значення Шевченка та питання: Шевченко і Україна, Шевченко і Квітка, Шевченко і Міцкевіч, Шевченко і Кирило-Методіївці, Шевченко і українська народна творчість, «Тополя» Шевченка і Шевченків романтизм. Іван Франко у своєму «Науковому огляді», що був надрукований у львівській «Правді» (ч. 3, 1888), спростовує «перебільшення Дашкевичем впливу Міцкевіча на Шевченка». В листі до М. Драгоманова з 19-го березня 1888 року Франко висловив свій погляд на працю Омеляна Огоновського «Історія літератури руської», що була надрукована в «Зорі» (чч. 2-8, 1888). В «Ділі» з 14 квітня 1889 року В. Попович умістив скорочений виклад промови І. Франка на концерті в честь Т. Шевченка, що відбувся у Станиславові. У тому ж часописі (ч. 278, 1889 р.) надруковано статтю І. Франка п. з. «Наші коляди», в якій він доказує вплив церковних коляд, зокрема «Богогласника», на творчість Шевченка. В 1889 році у Львові видано Шевченкову поезію «Перебендя», до якої Франко (стор. 3-63) написав «Передне слово», з'ясовуючи погляди Шевченка на завдання поезії і місце поета в суспільному житті.

В 1890 році Франко видав у Львові збірник «Листочки до вінка на могилу Шевченка в ХХІХ роковини його смерті» (Літературно-Наукова Бібліотека, к. 5), в якому він помістив і листи Шевченка до Б. Залеського. У львівському періодичному «Народі» (ч. 6, 1890) Франко надрукував інформацію про те, що «Просвіта» і «Т-во ім. Шевченка» мають намір видати повну збірку творів Шевченка (стаття: «Про видання творів Т. Шевченка»).

В 1891 році у львівській «Зорі» (ч. 5) появилася стаття (за підписом «З») п. з. «Рідня Шевченкова», в якій докоряється українській громаді за те, що вона не забезпечила, мовляв, з величезних прибутків від продажу творів Шевченка його родину. З цього приводу Франко написав 8 червня того ж року листа М. Драгоманову, в якому каже, що ті прибутки не аж такі великі й вистачальні, щоб можна допомогти родині Т. Шевченка, як це твердив М. Комаров у статті «Темное дело», що була надрукована у «Елисаветградском Вѣстнику» (ч. 92, 1891 р.). В 1891 році Франко написав дві рецензії на нове видання Шевченкових поезій, заборонених у Росії (женевське видання, 1890), що були надруковані в «Народі» (чч. 7-9) і в «Зорі» (ч. 5). Замір Ом. Огоновського видати у Львові заборонені в Росії Шевченкові поезії І. Франко критикував за те, що це було б «обкрашене видання» творів Шевченка. У польському часописі «Кур'єр львовскі» (ч. 107, 1891) Франко надрукував статтю «Utwoży poetyczne Szewczenki». У 1892 році він своїм накладом видав П. Тучапського «Шевченкові ідеали і українська дійсність» (Літературно-Наукова Бібліотека, ч. 13).

В листі до М. Драгоманова з 6 листопада 1893 року Франко висловив свої критичні зауваги до праці О. Колесси «Шевченко і Міцкевіч», в якій автор приписує сильний вплив Міцкевіча в розвитку поетичної творчості та в генезі поодиноких поем Шевченка.

В 1894 році в «Ділі» (чч. 143-147 і 149) була надрукована розвідка В. Щурата п. з. «Замітки до поеми Т. Шевченка «Чернець», на яку І. Франко відгукнувся своїми заувагами у журналі «Жите і слово» (т. 2, кн. 6, 1894).

У підсоветському виданні «Тарас Шевченко — документи і матеріали» 1814-1963 (за редакцією С. Д. Пількевича) на 136-ій сторінці надруковано документ-повідомлення про те, що 21 березня 1894 року І. Франко у львівському «Клюбі Русинок» виголосить доповідь «Польська легенда про Шевченка». Згадка про це є також у «Ділі» (ч. 65, 1894). Цю доповідь І. Франко надрукував п. з. «Шевченко героєм польської революційної легенди» у журналі «Жите і слово» (т. I, стор. 378-402, 1894).

В 1894 році в українським літературно-науковим житті у Львові сталася важлива подія — помер д-р Омелян Огоновський, професор Львівського університету та викладач української мови й літератури, відомий літературознавець і публіцист. Таким чином у Львівському університеті залишилась вакантна катедра викладача української мови і літератури. Найбільш достойним кандидатом на це вакантне місце був, безперечно, Іван Франко, що в 1893 році у Віденському університеті здобув ступень доктора філософії, а крім цього мав уже чималу практику викладача: під час вакаційних українських курсів у 1894 році, що їх влаштувало у Львові Т-во Прихильників Української Літератури, Науки і Мистецтва, І. Франко викладав загальний «Огляд української літератури від найдавніших часів до ХІХ віку». Отже, по смерті Ом. Огоновського Іван Франко старався про доцентуру катедри

українознавства Львівського університету і виголосив 22 березня 1895 року свій габілітаційний виклад у тому ж університеті про «Наймичку» Т. Шевченка. Цей виклад надрукований у Записках НТШ (т. 6, ч. 2), де помилково подано дату викладу — 18 лютого 1895 року. Михайло Возняк поправив цю дату на 22 березня 1895 року.

Але не так сталося, як думав Іван Франко, адміністративні чинники не допустили його на цей пост у Львівському університеті. Причини відкинення Франкової кандидатури з'ясував М. Возняк у його збірці матеріялів п. з. «Іван Франко, статті й матеріяли» (Львів, 1946).

Габілітаційний виклад І. Франка про Шевченкову «Наймичку» був доказом його великої ерудиції літературознавця і справжнього шевченкознавця. І. Франко, як уже знаємо, не раз доповняв погляди проф. Ом. Огоновського про творчість Шевченка. На статтю М. Стороженка «Слов'янам» (невидана поезія Т. Шевченка), що була надрукована в «Київській старині» (ч. 10, 1897) та в «Зорі» (ч. 22, 1897), І. Франко відповів статтею «Чи справді Т. Шевченко написав вірш «Слов'янам», яка була поміщена в «Зорі» (ч. 23, 1897). У тій своїй статті він висловив сумнів щодо тверджень М. Стороженка і викликав літературознавчу дискусію науковців у різних журналах.

1898-го року І. Франко надрукував у «Літературно-Науковому Вістнику» (чч. 1-6) свою велику методологічну розвідку «Із секретів поетичної творчості», в якій на прикладах поезій Т. Шевченка дав глибоко фахову літературознавчу аналізу Шевченкових поетичних образів, його мови і літературних засобів. Того ж року він надрукував у ЛНВ (ч. 7) свою розвідку «Леся Українка», в якій вказав на продовження традицій Шевченка в поезії Лесі Українки. Чернівецький часопис «Буковина» (ч. 133, 1898) надрукував його статтю «Русько-українська література», що була аналізом Шевченкового «Кобзаря» з 1840 року.

В 1900 році на концерті в роковини Шевченка, що відбувся у Львові, Франко виголосив святкову промову, про що є згадка в «Ділі» (ч. 109, 1900).

В 1902 році І. Франко надрукував у ЛНВ (чч. 5, 6, 7) свою розвідку п. з. «Михайло П. Старицький», в якій вказує на Шевченкових епігонів в українській літературі та порівнює Шевченкову творчість із творчістю Старицького.

В підсоветському виданні «Літературна спадщина Івана Франка» є поміщена його стаття «На роковини Т. Г. Шевченка», але без дати. Дослідники встановили, що ця стаття написана 1903 року, бо Франко подає у ній уривок з поеми «Осії, Глава XIV», і стверджує, що від написання її 25 грудня 1859 року минуло 43 роки. В тій статті Франко подає характеристику великих поетів, які вміли бачити й відчути всі потреби, всі болі й радощі свого часу, вміли промовляти просто до серця мільйонів людей, вказувати їм шлях до світлого майбутнього. Франко вважає, що Шевченкова поезія відповідає на болючі питання

життя України і він уважно вичитує поради Великого Кобзаря, як нам здобути національну самостійність, добитися повного права у своїй хаті та повної національної єдності. Франко каже, що Шевченко обстоював відновлення Гетьманщини, хоч, може, у республіканській формі. Картає, за словами Шевченка, тих виродків, що допомагають матір катувати. Наші національні ідеали — пише Франко — тотожні з ідеалами Шевченка. Подає його «Заповіт», як заклик до боротьби за волю України. Підкреслює, що Шевченко палко любив Україну, боровся проти національного поневолення і ненавидів усіх ренегатів. Врешті подає Шевченкову молитву: «Не дай спати ходячому... І гнилою колодою по світу валятися!». В Шевченкових заповідях Франко бачить наш національний рятуюнок і наше майбутнє.

Згідно зі «Списком творів І. Франка», що його видав Вол. Дорошенко (Львів, 1918), І. Франко помістив у «Ruthenische Revue» (Відень, 1903, ч. 1) вірш Некрасова «На смерть Шевченка» («Auf den Tod Schewtschenkos») і власний переклад на німецьку мову Шевченкового «Заповіту», а в 11-му числі того ж журналу — Шевченків вірш «Над Уральським озером», в німецькому перекладі.

В 1904 році І. Франко надрукував багато згадок про Т. Шевченка. На вечерицях із нагоди 43-їх роковин із дня смерті Т. Шевченка, що відбулися у Львові 15 березня 1904 року, він виголосив доповідь: «Шевченко — ляхам», про що зазначено в «Ділі» (чч. 53-55), ЛНВ (ч. 4) і «Руслані» (ч. 51).

В 1904 році в Чернівцях С. Шпойнаровський видав збірку Шевченкових творів у перекладі на німецьку мову. Франко зараз же помістив у ЛНВ (ч. 8, 1904) рецензію на неї п. з. «Шевченко в німецькій одязі», на яку відгукнулися і «Київські отклики» (ч. 309, 1904). Коли Василь Щурат у своїй промові на Тарасових вечерицях у Відні 1904 року порівняв Т. Шевченка до пророка Ієремії, Франко зреферував цю промову критично на сторінках ЛНВ (ч. 6) і ця його рецензія мала відгук також у «Київській старині» (ч. 1, 1905). Відгукнувся Франко і на другу розвідку Василя Щурата — «Святе письмо в Шевченкових поезіях», що була надрукована в «Ділі» (чч. 169-170, 173-175, 177, 179, 181, 186-187, 192-194), вмістивши у ЛНВ (ч. 2, 1904) свою статтю п. з. «Шевченко і критика», підписавшись по-латині «Нон северус».

В російському Енциклопедичному словарі Брокгауза і Ефрона (т. 41, стор. 300-326, 1904) вміщено статтю І. Франка «Южнорусская література», в якій, між іншим, була єдина згадка про Т. Шевченка, зокрема про Шевченка і Галичину та Шевченка і Федьковича. В 1905 році в ЛНВ (ч. 7) Франко надрукував свою статтю п. з. «Містифікація чи ідіотизм», в якій висуває думку, що лист священника Й. Кобилянського, яким він засуджує вшановування пам'яті Т. Шевченка в Галичині та його поему «Марія», треба вважати за містифікацію. Був це ще один голос в обороні пам'яті Шевченка. На «Критичний розслід над текстом «Кобзаря» Шевченка» В. Доманицького, що був поміщений у «Київській старині» (ч. 9-11, 1906), Франко відгукнувся в передмові до «Коб-

заря», що його він видав 1908 року, і в Записках НТШ (ч. 5, 1907) у бібліографії.

У 1906 році у Львові врочисто відзначено 45-ту річницю з дня смерті Т. Шевченка. Промову виголосив О. Колесса і вона була вміщена в «Ділі» (чч. 97-99), а потім вийшла окремим виданням. Іван Франко надрукував у ЛНВ (ч. 8, 1906) згадку про промову О. Колесси.

«Київська старина» (ч. 2, 1906) надрукувала розвідку М. Стороженка «Кирило-Методіївські заговорщики, Николай Іванович Гулак», у якій він подав листа О. Марковича до М. Гулака з 15 лютого 1846 року про мову й поезію Т. Шевченка, зокрема про його керівну роллю в гуртку молоді 40-их років. Франко занотував цю згадку в бібліографії Записок НТШ (ч. 2, 1906). Він дуже пильно слідкував за всіма згадками про Т. Шевченка і докладно нотував їх.

У своїх рецензіях «До біографії характеристики В. Забіли» (ЛНВ, ч. 4, 1906) і «Поезії Віктора Забіли» (ЛНВ, ч. 3, 1906) Франко розглядає творчість Т. Шевченка і її вплив на творчість В. Забіли. Василь Доманицький, готуючи 1907 року до друку Шевченків «Кобзар», шляхом листування засягав у Франка порад. Ці листи подає М. Возняк у своїй статті п. з. «З приводу двадцятиліття «Кобзаря» (збірник «За сто літ», кн. 5).

Рік пізніше, 1908 року, НТШ видало Шевченкового «Кобзаря» у двох томах за редакцією І. Франка. Це видання особливо цінне наголосами у тексті. У «Передмові» до цього видання Франко зазначає, що рівночасно вийшов «Кобзар» у Петербурзі за редакцією Василя Доманицького. Він підкреслює, що до безсмертного Шевченка ставиться з великим пієтизмом і видання чи перевидання його творів уважає за відзначення і збереження пам'яті про Шевченка.

«Кобзарем», зрадагованим Іваном Франком, послуговувалися навіть підсоветські видавці «Кобзаря» з 1926-го і 1927-го років.

У своєму «Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 року» («Українсько-руська видавнича спілка», Львів, 1910, стор. 444), І. Франко присвятив окремий розділ (XXXII) Тарасові Шевченкові. Цей Франків «Нарис...» ще й сьогодні не втратив на вартості й варто його перевидати, як один із підручників української літератури в історичній перспективі.

У списку творів І. Франка, що його подав Володимир Дорошенко, згадується про вірш І. Франка «У 25-ті роковини смерті Тараса Шевченка», який видрукувано у збірнику Вол. Супранівського «На вічну пам'ять Тарасові Шевченкові» (Золочів, 1910), а потім передруковано у збірнику М. Комарова «Вінок Шевченкові» (Одеса, 1912).

В «Неділі» (ч. 46, 1911) Франко надрукував рецензію на збірку німецьких перекладів поезій Т. Шевченка пера Юлії Віргінії «Ausgewählte Gedichte von T. Schewtschenko» (Ляйпціг, 1911). В 1912 році Іван Франко видав у Львові поезії Афанасієва-Чубинського. В передмові до цього видання дав характеристику творчості Чубинського і спростував помилкове приписування Т. Шевченкові поезії «Гарно твоя Кобза грає», автором якої був Чубинський.

Почавши з 1908 року, коли Франкова недуга поглибилася, його творчість на деякий час сповільнюється. У 1914 році «Нове слово» (ч. 523) надрукувало «Присвяту Тарасові Шевченкові» пера Івана Франка. Того ж року для відзначення 100-річчя з дня народження Т. Шевченка І. Франко видав свою розвідку «Темне царство» («Міжнародна бібліотека», ч. 14), в якій аналізує Шевченкові поеми «Сон» і «Кавказ» та гостро засуджує тюрму народів — царську Росію. Згідно з твердженням Б. Заклинського в статті «Шевченківські свята» («Діло», ч. 72, 1914), Іван Франко в цьому ювілейному році був одним з доповідачів про Т. Шевченка. 12-го травня того ж року, на прохання англійського вченого Сетона Ватсона з Лондону, Іван Франко написав розвідку «Тарас Шевченко», яка мала появитися в англійському журналі «The European Review» для відзначення 100-річчя з дня народження Т. Шевченка, але через воєнні події вона була надрукована аж 1924 року в лондонському «Slavonic Review» (т. III, ч. 7, стор. 110-116). Цією розвідкою І. Франко висунув Шевченка на арену світової літератури. В ній він схарактеризував добу, в якій почалася творчість Т. Шевченка, з'ясував долю закріпаченого Росією селянства і боротьбу Шевченка за визволення поневолених народів, зокрема українського. Зазначив, що Шевченко став провідником української нації та найбільшим поетом, якого видала Україна. В короткій біографії подав найважливіші моменти з життя й творчості Шевченка та його вплив на формування української духовності. І. Франко ділить поетичну творчість Т. Шевченка на чотири окремі хронологічні частини: перша — від 1838-го до 1843-го року, себто від звільнення Шевченка з кріпацтва до його першого повернення на Україну, отже — період, що позначений романтичними впливами, як це видно з «Гайдамаків», «Катерини» та інших творів Шевченка. Друга частина — від 1843-го до 1847-го року, себто до часу заарештування Шевченка; цей період творчості Шевченка характеристичний його політичними поемами, як ось «Чигирин», «Суботів», «Іржавець» та інші. В той час Шевченко захищає українську закріпачену націю і стає її пророком. Третя частина творчості Шевченка — це час його перебування на засланні, позначена короткими поетичними перлинами, що сперті на народній творчості. Четверта частина творчості Шевченка — це період після звільнення Шевченка з заслання, перерваний його смертю, вона характеристична поезіями, якими Шевченко захищає правду й волю української нації, зокрема честь української жінки і матері. Цю Франкову англійську розвідку «Тарас Шевченко» треба зарахувати до найкращих наукових творів із ділянок українознавства і шевченкознавства в нашій літературі.

Іван Франко був і визначним перекладачем поезії Шевченка на німецьку мову. До теми Франкових перекладів Шевченкових поезій

є досить багато матеріалів у нашій літературі. Німецькі літературні кола й журнали були звернулися до І. Франка з проханням написати статтю про Т. Шевченка для німецького читача. І. Франко переклав Шевченків «Заповіт» і написав короткий життєпис та характеристику Шевченкової творчості. Ляйпцігський видавець Вільгельм Фрідріх почав був видавати історію світової літератури окремими нарисами, в яку мала бути включена і українська література, як частина світової літератури. До цієї історії мали ввійти й переклади на німецьку мову найкращих зразків української літератури. Тому І. Франко почав перекладати на німецьку мову поезії Шевченка. З його листа з 4 грудня 1883 року до Драгоманова довідуємось, що в той час він уже мав перекладені такі Шевченкові вірші: «Кавказ», «Перебендя», «Заповіт» (аж два варіанти), «І небо невмите», «Світе ясний», «Н. Костомарову», «І день іде...», «О люди, люди» і частину «Марії». На жаль, усі ці переклади не були надруковані за його життя, за виїмком двох. Віденський двотижневик «Ruthenische Revue» (ч. 1, 1903) надрукував Франків переклад Шевченкового «Заповіту», а потім, у ч. 11, — Франків переклад Шевченкової поезії «І небо не вмите, і заспані хвилі».

На початку травня 1915 року Франко переглянув, доповнив і приготував усі ті переклади Шевченкових поезій на німецьку мову. Як сам зазначає, він зробив їх у Нагуевичах від січня до вересня 1882 року; і вони пролежали в його архіві аж до 1930 року. Знайшов їх Михайло Возняк і надрукував у другому річнику збірника «Шевченко», а також у своїй праці «З життя і творчості Івана Франка» (Київ, 1955), в якій подано 22 Франкові переклади на німецьку мову Шевченкових поезій. Він, у статті «Поезії Шевченка в німецьких перекладах Франка», дає фахову оцінку тим перекладам та підкреслює духову єдність Великого Кобзаря Тараса Шевченка і Великого Каменяря Івана Франка. І. Франко був власне продовжувачем ідейної творчості Т. Шевченка. Обидва вони поставили на сторожі української поневоленої нації «Слово»: Шевченко кличе нас — «Вставайте, Кайдани порвіте...», Франко — «Не пора, не пора москалеві, ляхові служити». Шевченко просить «не забути спом'янути» його у сім'ї визволеній, новій, а Франко надіється, що і його «хтось добрим словом згадає». Обидва вони виявили свою палку любов «до правди й рідного народу». Шевченко закликає: «Борітеся — поборете!», а Франко продовжує: «Не ридать, а здобувати, Хоч синам, як не собі, Кращу долю в боротьбі». Традиція боротьби за потоптані права українського народу на своє самостійне життя, відроджена Шевченком, за Франка продовжується уже цілим народом. Ця нова епоха боротьби за політичні права України позначена власне і в творчості Франка.

Тарас Шевченко розпочав новітню добу української літератури, з її народною мовою, з національно-історичними традиціями та з новими

патріотичними ідеями боротьби за волю і державну незалежність України. Іван Франко у своїх творах продовжує ті Шевченкові традиції і ідеї. Шевченкову творчість аналізує науково і дає тривкі основи для новітніх шевченкознавчих студій, визнавши Шевченка за генія українського народу і центральну постать української літератури.

Як твердить дослідник життя і творчості Т. Шевченка Данило Гофанов у своєму творі «Матеріяли про життя і творчість Тараса Шевченка», Іван Франко вивчав і досліджував творчість Т. Шевченка, високо оцінював значення безсмертної творчості Великого Кобзаря. Згідно з твердженням проф. Б. Загайкевича, Іван Франко «за сорок років своєї літературно-критичної діяльності написав про Шевченка 50 праць, а крім цього зредагував наукове видання творів Шевченка». Юрій Кобилецький у книжці «Шевченко і Франко» пише, що «Франко присвятив Шевченкові та його творчості понад півсотні спеціальних статей, декілька поезій; він друкував ці статті українською, польською, німецькою і англійською мовами, сам перекладав Шевченкові вірші на німецьку мову, редагував його твори, обстоював їх чистоту і незайманість».

За моїми підрахунками, Франкових статей і згадок про Шевченка, включно з його рефератами на Шевченківських святах, є майже сто. З листа І. Франка до О. М. Пипіна (з 23 січня 1888 р.), що надрукований у журналі «Радянське літературознавство» (ч. 18, 1950), бачимо, що Франко мав замір досліджувати політичну поезію Т. Шевченка до 1847 року. Таких матеріалів про заміри і працю Івана Франка, як згаданий лист, є ще, мабуть, багато у спадщині Франка й вони чекають свого дослідника. Про те, як Франко захоплювався геніяльною творчістю Шевченка він пише сам — «у 60-их роках народний рух серед нашої тодішньої молоді був породжений *віщим словом Шевченка*» («Молода Україна», 1910).

Шевченком і Франком — великими корифеями української літератури — завжди цікавилися наші дослідники з усіх українських земель.

Д-р Д. Донцов у своїй праці «Туга за героїчним — ідеї і постаті літературної України» (вид. СУМ-у, Лондон, 1953), у розділі «Душевна драма І. Франка і його сучасників», аналізує повернення І. Франка «з манівців інтернаціоналізму на національний шлях» і заперечує твердження большевицьких «дослідників» про інтернаціоналізм Франка. Він слушно стверджує, що «символом боротьби за волю у Шевченка — шабля козацька, у Франка — робітничий молот», що «герої Шевченка кохаються в козацьких піснях», а Франкові — у «мужицькій пісні». Донцов каже, що прапором Франка були «плуг і книга», а плуг той він перед своєю смертю перекував на меч. Згідно з поглядами Франка, для визволення України потрібні воїни з довгими мечами і глибокою вірою у свою перемогу і справу, бо цей незламний дух є «рушійною силою, яка творить з нічого все». І власне, як каже Донцов, «з цією новою вірою і вмер Франко, і з надією, що нові покоління таки прийдуть до своєї мети». Франко — каже Донцов — вірив, що «на путь спасенну поведуть люди нового духа, не матеріялісти».

Проф. Юрій Бойко у своїй праці «Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури» (Наук. Записки УВУ, Мюнхен, 1956) пише, що серед праць, присвячених творчості Шевченка, «ні одна не розглядає так фахово питання місця Шевченка в історії світової літератури», як праці Івана Франка. Він стверджує, що «над літературознавцями довго тяжіло переконання М. Драгоманова про низькій рівень Шевченкової освіти, про обмеженість його інтересів колом селянських уяв і лише новітнє Шевченкознавство ґрунтовно спростувало цю легенду», а в цьому процесі важливу роль відіграв Іван Франко з його науковими методами новітнього Шевченкознавства. Ось хоч би оцінка Франка постаті жінки у творах Шевченка: «Я не знаю — пише він — у світовій літературі поета, який би став таким послідовним, таким гарячим, таким свідомим оборонцем права жінки на повне і людське життя» (цитата за журналом «Україна», ч. 1-2, 1925).

Д-р Дмитро Донцов у своїй праці «Незримі скрижалі Кобзаря» (В-во «Гомін України», Торонто, 1961) подає досить багато матеріалу для студій теми «Франко — шевченкознавець». Згадує Донцов про постання нового лицарства, про боротьбу двох сил: Божеського первня з диявольським, національного з ренегатством, себто тим, що його Донцов називає національним гермофродитством чи огидним націонал-комунізмом. Шевченко і Франко боролись за «Україну Базару, Крут, нових січовиків, лицарів Зимового походу, СВУ в 1930-их роках на Наддніпрянщині й націоналізму в Галичині, УПА».

Розглядаючи критично роль інтелігентів-реалітетників — новітніх яничарів, Донцов каже, що це ті, які — за словами Шевченка — хочуть налляти в український національний організм «з московської чаші московську отруту», як це й роблять підсоветські дослідники з нашими обома національними геніями — Шевченком і Франком. «На Україні підмосковській — пише він — проповідувати цю «генеральну лінію» стало обов'язковим, на еміграції ж її проповідують прогресисти добровільно. І. Франко таких земляків своїх звав «людьми з рабським мозком і серцем», «отяжілими сантименталістами» або «лінивими номадами» і «перевертнями».

Вкінці про Івана Франка можемо сказати те, що він сказав про Тараса Шевченка: «Він був сином мужика, і став володарем у царстві духа!»

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- 1) «Тарас Шевченко» — Збірник доповідей світового конгресу української вільної науки для вшанування сторіччя смерті патрона НТШ, за редакцією В. Стецюка та Б. Кравцева, Нью-Йорк: Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка, 1962 р., Записки НТШ том 176.
- 2) Барвінський, Олександр: «Спомини з мого життя», перша частина, Львів, Галицька накладня (Якова Оренштайна в Коломиї), 1912.
- 3) Студинський, Кирило: «Коли вперше проявився вплив «Кобзаря» Т. Шевченка, виданого в р. 1840, на руське письменство в Галичині?» Критичні замітки. «Руслан» 1897 р., чч. 51-53. Подано за твором «Т. Г. Шевченко — Бібліографія літератури про життя і творчість, 1839-1959»; том I-ий: 1839-1916, Київ, Вид. Акад. Наук УРСР, 1963.
- 4) «До культу Тараса Шевченка на західноукраїнських землях»: «Визвольний Шлях», Річник XI (XVII), 4 (194); березень 1964, Лондон.
- 5) Загайкевич, Богдан: «Культ Шевченка в Галичині до першої світової війни». Тарас Шевченко — Збірник, Записки НТШ том 176, Нью-Йорк, 1962.
- 6) Возняк, Михайло: «З життя і творчості Івана Франка», Київ, Видавництво Академії Наук УРСР, 1955 (Інститут Суспільних Наук).
- 7) Щурат, Василь: «Світло й тіні», «Зоря», 1896 р., ч. 98-100.
- 8) Щурат, Василь: «З життя і творчості Тараса Шевченка». Львів, накладом автора, 1914 р., 68 сторін.
- 9) Щурат, Василь: «Літературні начерки». Львів, накладом автора, 1913 р., 105 стор.
- 10) «Т. Г. Шевченко — Бібліографія», том I-ий, впис ч. 408-ий.
- 11) Дорошенко, Володимир: «Покажчик видань Шевченкових творів», друге доповнене видання. Повне видання творів Т. Шевченка, том 14-ий. Чикаго, В-во Миколи Денисюка, 1961 р.
- 12) Огоновський, Омелян: «Гайдамаки», Львів, друк Т-ва ім. Шевченка, 1879 р., 40 стор.
- 13) Франко, Іван: «Причинки до оцінення поезії Тараса Шевченка. I. Гайдамаки». «Світ», 1881, ч. 8-9, стор. 158-161 (за: Т. Г. Шевченко — Бібліографія, том I-ий).
- 14) Дорошенко, Володимир: «Спис творів Івана Франка», випуск I-ий. Львів, 1918 р. Бібліографічна Комісія НТШ, том 4-ий, 80 стор. та 2044 позицій з доповненням до 1-го випуску.
- 15) Франко, Іван: «Обхід ХХІІІ-их роковин смерті Т. Шевченка, 10 березня 1884 року у Львові». «Зоря» 1884 р., ч. 5, стор. 39-40, за підписом Мирон ххх.
- 16) Всеукраїнська Академія Наук — Комісія Західної України: Збірник Історично-Філологічного Відділу, ч. 52: Матеріяли для культурної й громадської Історії Західної України. Том перший: Листування І. Франка і М. Драгоманова, зібрано з автографів Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові. Київ, Всеукраїнська Академія Наук, 1928, 508 стор. Всіх листів — 347.
- 17) «Тарас Шевченко — документи і матеріяли, 1814-1963», Київ, Державне Видавництво Політичної Літератури УРСР, 1963 р., 565 стор.
- 18) Возняк, Михайло: «Франко як дослідник і історик української літератури». З життя і творчості Івана Франка. Київ, В-во Академії Наук УРСР, 1955, стор. 246-251.
- 19) Франко, Іван: «Наймичка» Т. Шевченка, виклад габілітаційний, виголошений у Львівському університеті 18-го лютого 1895, Львів. Накладом Автора, 1895, 20 стор., також і Записки НТШ, том 6-ий, Книга 2-га, розвідка ч. 3, стор. 7-20.

20) Возняк, Михайло: «Недопущення Івана Франка до доцентури у Львівському Університеті». В Збірнику: Львівський Державний Університет ім. Івана Франка. Збірник I-ий. Львів, В-во Львівського Державного Університету, 1948.

21) Академія Наук Української РСР, Інститут Літератури ім. Т. Г. Шевченка. Літературна Спадщина Івана Франка, випуск I-ий. Київ, Видавництво Академії Наук Української РСР, 1956; стор. 375-382.

22) Шевченко, Тарас: «Твори — Кобзарь», том I-ий: 1838-1847 і том II-ий: 1847-1860, виданий за редакцією Івана Франка. Львів, Наукове Товариство ім. Шевченка, 1908. Серія: Українсько-Руська Бібліотека Філологічної Секції НТШ, том VI-VII.

23) Шевченко, Тарас: «Кобзар». На підставі текстів В. Доманицького, Ів. Франка, П. Зайцева та Б. Лепкого. До друку зладив С. Паночіні. Видавництво Т-во «Час», Київ 1926, 688 стор. і портрет. Теж перевиданий 1927 р.

24) Franko, Iwan: "Taras Shewchenko". London, Slavonic Review, 1924; vol. 3, no. 7, p. 110-116. R. W. Seton-Watson editor of Slavonic Review in London.

25) «Шевченкове слово і слава» — Антологія перекладів з Шевченка чужими мовами, за редакцією Богдана Кравцева. Чикаго, Видавництво Миколи Денисюка, 1964; 455 стор. Передрук XII-го Повного Видання Творів Тараса Шевченка, В-во Миколи Денисюка в Чикаго.

26) Іофанов, Данило: «Матеріяли про життя і творчість Тараса Шевченка». Київ, Державне Видавництво Художньої Літератури, 1957; 235 стор.

27) Кобилецький, Юрій: «Шевченко і Франко». Київ, Державне Видавництво Художньої Літератури, 1964; 124 стор.

28) Франко, Іван: «Молода Україна», часть перша: Провідні Ідеї і Епізоди. Вінніпеґ, накладом «Руської Книгарні», 1920; 102 стор. Серія: Писання Івана Франка, IV. Відчити виголошені в Перемишлі 1901 р. Передмова до «Молодої України» написана Ів. Франком у Криворівні, 22 серпня 1910 р.

29) «Іван Франко і українська література»; В збірнику: «Вінок Івану Франкові», Київ, Радянський Письменник, 1957, в статті: «Література про життя і творчість І. Я. Франка» — Бібліографія творів, опублікованих до 100-річчя з дня народження в 1958 році, склав головний бібліограф Книжної Палати УРСР, Микола Багрій

J. B. LEWYCKJ

100 inms - 7

1115 (44ap) 5
C-593